

EUROPEAN COURT OF HUMAN RIGHTS
COUR EUROPÉENNE DES DROITS DE L'HOMME

© Ministerstwo Sprawiedliwości, www.gov.pl/sprawiedliwosc [Translation already published on the official website of the Polish Ministry of Justice] Permission to re-publish this translation has been granted by the Polish Ministry of Justice for the sole purpose of its inclusion in the Court's database HUDOC

© Ministerstwo Sprawiedliwości, <https://www.gov.pl/web/justice> [Tłumaczenie zostało już opublikowane na oficjalnej stronie Ministerstwa Sprawiedliwości] Zezwolenie na publikację tego tłumaczenia zostało udzielone przez Ministerstwo Sprawiedliwości wyłącznie w celu zamieszczenia w bazie Trybunału HUDOC

EUROPEJSKI TRYBUNAŁ PRAW CZŁOWIEKA
SEKCJA PIERWSZA

SPRAWA A.R. przeciwko POLSCE

(Skarga nr 6030/21)

WYROK

Art. 8 • Życie prywatne • Przedłużająca się niepewność co do obowiązujących przepisów i dopuszczalności aborcji ze względu na wady płodu, spowodowana opóźnioną publikacją i wejściem w życie wyroku Trybunału Konstytucyjnego wprowadzającego zmiany, w wyniku czego skarżąca wyjechała za granicę w celu przerwania ciąży • Art. 8 mający zastosowanie • Zaskarżone postępowanie naruszyło prawa skarżącej wynikające z art. 8 • Stwierdzenia w sprawie *M.L. przeciwko Polsce*, zgodnie z którymi odpowiedni wyrok nie został przyjęty przez „sąd ustanowiony ustawą” • Zaskarżone ograniczenie nie zostało wydane przez organ zgodny z wymogami rządów prawa • Brak wymaganej przewidywalności ze względu na ogólną niepewność co do obowiązujących ram prawnych • Ingerencja nie jest „przewidziana przez ustawę”

Streszczenie przygotowała Kancelaria. Nie jest wiążące dla Trybunału

STRASBURG
13 listopada 2025 r.

OSTATECZNY
13/02/2026

Wyrok ten stał się ostateczny zgodnie z warunkami określonymi w art. 44 ust. 2 Konwencji. Wyrok może podlegać korekcie wydawniczej.

W sprawie A.R. przeciwko Polsce

Europejski Trybunał Praw Człowieka (Seksja Pierwsza), zasiadając jako Izba w składzie:

Ivana Jelić, *Przewodnicząca*,
Erik Wennerström,
Georgios A. Serghides,
Raffaele Sabato,
Frédéric Krenç,
Alain Chablais,
Anna Adamska-Gallant, *Sędziowie*,

oraz Ilse Freiurth, *Kancelarz Sekcji*,

mając na uwadze:

skargę (nr 6030/21) przeciwko Rzeczypospolitej Polskiej wniesioną do Trybunału w dniu 11 stycznia 2021 r. na podstawie art. 34 Konwencji o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności („Konwencja”) przez obywatelkę polską, A.R. („skarżąca”);

decyzję o nadaniu skardze priorytetu na podstawie Reguły 41 Regulaminu Trybunału;

decyzję o zakomunikowaniu rządowi Rzeczypospolitej Polskiej („rząd”) zarzutów skargi na podstawie art. 3 i 8 Konwencji;

decyzję o nieujawnianiu nazwiska skarżącej;

uwagi przedstawione przez pozwany rząd oraz uwagi przedłożone w odpowiedzi przez skarżącą,

uwagi przedstawione przez Komisarz Praw Człowieka Rady Europy, która skorzystała z prawa do interwencji w postępowaniu (art. 36 ust. 3 Konwencji i Reguła 44 § 2 Regulaminu Trybunału);

uwagi przedstawione przez interweniujące strony trzecie, którym Przewodnicząca Sekcji zezwoliła na wystąpienie z interwencją (art. 36 ust. 2 Konwencji i Reguła 44 § 3);

po naradzie na posiedzeniu niejawnym w dniach 4 marca 2025 r. i 30 września 2025 r.,

wydać następujący wyrok, który został przyjęty w ostatnim z wyżej wymienionych dni:

WPROWADZENIE

1. Sprawa dotyczy ograniczeń aborcji wprowadzonych wyrokiem Trybunału Konstytucyjnego z dnia 22 października 2020 r. uznającym za niekonstytucyjne odpowiednie przepisy, które zezwalały na legalne przerwanie ciąży w przypadku wad płodu, oraz wpływu tego wyroku na sytuację osobistą skarżącej. W sprawie pojawiają się zagadnienia na podstawie art. 3 i 8 Konwencji.

FAKTY

2. Skarżąca urodziła się w 1981 r. i mieszka w Krakowie. Skarżącą reprezentowały przed Trybunałem pani A. Bzdyń, pani K. Ferenc i pani M. Gąsiorowska, prawniczki praktykujące w Warszawie.

3. Rząd RP był reprezentowany przez swojego pełnomocnika, pana J. Sobczaka, z Ministerstwa Spraw Zagranicznych.

4. Fakty sprawy można streścić w następujący sposób.

KONTEKST SPRAWY

A. Wyrok Trybunału Konstytucyjnego sygn. akt K 13/17

5. W dniu 22 czerwca 2017 r. grupa 104 posłów złożyła do Trybunału Konstytucyjnego wniosek o stwierdzenie niezgodności z Konstytucją następujących przepisów (sygn. akt K 13/17) – art. 4a ust. 1 pkt 2 i art. 4a ust. 2 ustawy o planowaniu rodziny, ochronie płodu ludzkiego i warunkach dopuszczalności przerywania ciąży („ustawa z 1993 r.”) – które to przepisy dotyczyły legalnej aborcji ze względu na wady płodu.

6. Wśród sygnatariuszy wniosku znajdowała się K. Pawłowicz, ówczesna posłanka na Sejm, która następnie w dniu 5 grudnia 2019 r. została wybrana na urząd sędziego Trybunału Konstytucyjnego.

7. W październiku 2019 r. odbyły się wybory parlamentarne.

8. W dniu 21 lipca 2020 r. Trybunał Konstytucyjny umorzył postępowanie ze względu na to, że wniosek złożono w trakcie poprzedniej kadencji Sejmu.

B. Wyrok Trybunału Konstytucyjnego sygn. akt K 1/20

9. W dniu 19 listopada 2019 r. grupa 118 posłów złożyła do Trybunału Konstytucyjnego nowy wniosek o stwierdzenie niezgodności art. 4a ust. 1 pkt 2 i art. 4a ust. 2 zdanie pierwsze ustawy z 1993 r. z Konstytucją (sygn. akt K 1/20).

10. W dniu 22 października 2020 r. Trybunał Konstytucyjny w pełnym składzie (trzynastu sędziów) orzekł większością jedenastu głosów do dwóch, że art. 4a ust. 1 pkt 2 i art. 4a ust. 2 zdanie pierwsze ustawy z 1993 r. są niezgodne z Konstytucją. W składzie orzekającym zasiadali: sędzia K. Pawłowicz oraz sędziowie M. Muszyński, J. Wyrembak i J. Piskorski, a przewodniczyła mu sędzia J. Przyłębska, prezes Trybunału Konstytucyjnego. Publikacja wyroku w Dzienniku Ustaw została odroczone.

11. W dniu 27 stycznia 2021 r. Trybunał Konstytucyjny opublikował w Dzienniku Ustaw wyrok z dnia 22 października 2020 r. wraz z uzasadnieniem. Wyrok ten stał się ostateczny w dniu jego publikacji.

C. Ogólnokrajowe protesty

12. Wyrok Trybunału Konstytucyjnego wywołał masowe protesty, w tym demonstracje tysięcy osób w całym kraju. Protesty zostały zorganizowane m.in. przez Ogólnopolski Strajk Kobiet, ruch na rzecz praw społecznych kobiet w Polsce.

D. Fundacja na rzecz Kobiet i Planowania Rodziny

13. W styczniu 2021 r. Fundacja na rzecz Kobiet i Planowania Rodziny („FEDERA”), polska organizacja pozarządowa prowadząca kampanię na rzecz praw seksualnych i reprodukcyjnych, opublikowała w internecie wstępnie wypełniony formularz skargi do Trybunału wraz z załącznikami. Co więcej, FEDERA zachęcała kobiety w wieku rozrodczym mieszkające w Polsce do składania skarg do Trybunału.

14. Potencjalne skarżące zachęcano do wydrukowania wstępnie wypełnionego formularza skargi, dodania informacji o swojej sytuacji osobistej, podpisania formularza skargi i przesłania go do Trybunału.

E. Okoliczności przedmiotowej sprawy

15. Skarżąca przedłożyła wstępnie wypełniony formularz skargi, do którego dodała kilka szczegółowych informacji na temat swojej sytuacji osobistej. Skarżąca twierdziła, że ma jedno dziecko w wieku przedszkolnym. W chwili ogłoszenia wyroku Trybunału Konstytucyjnego (zob. paragraf 10 powyżej) skarżąca była w piętnastym tygodniu ciąży. Ciąża była planowana. Wyniki badań medycznych przeprowadzonych 5 listopada 2020 r. potwierdziły jednak, że płód, który nosiła, cierpiał na zaburzenie genetyczne zwane zespołem Edwardsa. Skarżąca nie chciała ryzykować sytuacji, w której wyrok zostanie opublikowany, zanim dopełni ona wszystkich czynności wymaganych, by kwalifikować się do legalnego przerwania ciąży (zgodnie z art. 4a ust. 1 pkt 2, art. 4a ust. 3 i 4a ust. 5 ustawy z 1993 r.). Ponadto skarżąca twierdziła, że jeszcze przed opublikowaniem wyroku Trybunału Konstytucyjnego obawiała się ryzyka zamknięcia granic z powodu ograniczeń związanych z pandemią COVID-19 oraz podejścia niektórych szpitali do aborcji. Odniosła się również do traumy, jakiej mogłaby doświadczyć w tych szpitalach z powodu stosowania klauzuli sumienia przez tamtejszych lekarzy. Ze wszystkich powyższych powodów skarżąca udała się do Niderlandów, gdzie 12 listopada 2020 r. ciążę przerwało w prywatnej klinice. W tym dniu skarżąca była w siedemnastym tygodniu ciąży. Skarżąca przedłożyła rachunki dotyczące kosztów podróży (1235,36 złotych polskich (PLN) (około 300 euro (EUR))), kosztów zakwaterowania (320 euro) i opłat medycznych (875 euro)).

16. Skarżąca twierdziła, że doznała fizycznych i psychicznych skutków, w związku ze stresem związanym z podróżą za granicę w celu przerwania ciąży, a także z powodu obciążeń finansowych spowodowanych przez tę sytuację. Podniosła również, że miała trudności z potwierdzeniem swoich praw do specjalnego skróconego urlopu macierzyńskiego, ponieważ poddała się zabiegowi przerwania ciąży za granicą. Złożyła odpowiednie dokumenty w listopadzie 2020 r., ale w styczniu 2021 r. jej sprawa nadal była w toku.

WŁAŚCIWE RAMY PRAWNE I PRAKTYKA

17. Właściwe prawo krajowe i praktyka, a także odpowiednie dokumenty międzynarodowe szczegółowo przedstawiono w wyroku w sprawie *M.L. przeciwko Polsce* (nr 40119/21, §§ 25–72, 14 grudnia 2023 r.).

18. Ponadto w niniejszej sprawie istotne są poniższe informacje.

I. DOSTĘP DO LEGALNEJ ABORCJI

19. Warunki dostępu do legalnej aborcji określa ustawa z dnia 7 stycznia 1993 r. o planowaniu rodziny, ochronie płodu ludzkiego i warunkach dopuszczalności przerywania ciąży („ustawa z 1993 r.”).

20. Pierwotnie art. 4a ustawy z 1993 r. przewidywał, że legalna aborcja mogła być przeprowadzona tylko do dwunastego tygodnia ciąży, kiedy ciąża zagrażała życiu lub zdrowiu kobiety ciężarnej, badania prenatalne lub inne przesłanki medyczne wskazywały na duże prawdopodobieństwo ciężkiego i nieodwracalnego uszkodzenia płodu albo nieuleczalnej choroby zagrażającej jego życiu lub zachodziło uzasadnione podejrzenie, że ciąża powstała w wyniku gwałtu lub kazirodztwa.

21. W dniu 4 stycznia 1997 r. ustawa z 1993 r. została zmieniona. Poprawka zezwalała w szczególności na legalną aborcję w ciągu pierwszych dwunastu tygodni, gdy kobieta ciężarna znajduje się w trudnych warunkach materialnych lub w trudnej sytuacji osobistej.

22. W grudniu 1997 r. wprowadzono jednak dalsze poprawki do tekstu ustawy z 1993 r. w następstwie wyroku Trybunału Konstytucyjnego wydanego w maju 1997 r. W wyroku tym Trybunał Konstytucyjny orzekł, że przepis legalizujący aborcję ze względu na trudności materialne lub osobiste był sprzeczny z konstytucją w jej ówczesnym brzmieniu.

23. Później, w dniu 22 października 2020 r., Trybunał Konstytucyjny orzekł, że art. 4a ust. 1 pkt 2 ustawy z 1993 r., dopuszczający legalną aborcję w przypadku wad płodu, również jest niezgodny z Konstytucją. Wyrok został opublikowany w Dzienniku Ustaw w dniu 27 stycznia 2021 r. i wszedł w życie w tym dniu (zob. paragrafy 10 i 11 powyżej).

24. Artykuł 4a ustawy z 1993 r. w obecnie obowiązującym brzmieniu stanowi w istotnym zakresie, co następuje:

„1. Przerwanie ciąży może być dokonane wyłącznie przez lekarza, w przypadku gdy:

WYROK W SPRAWIE A.R. PRZECIWKO POLSCE

1. ciąża stanowi zagrożenie dla życia lub zdrowia kobiety ciężarnej,
 2. (utracił moc),
 3. zachodzi uzasadnione podejrzenie, że ciąża powstała w wyniku czynu zabronionego,
 4. (utracił moc),
2. W przypadkach określonych w ust. 1 pkt 2 przerwanie ciąży jest dopuszczalne do chwili osiągnięcia przez płód zdolności do samodzielnego życia poza organizmem kobiety ciężarnej; w przypadkach, o których mowa w ust. 1 pkt 3 powyżej [przerwanie ciąży jest dopuszczalne], jeżeli od początku ciąży nie upłynęło więcej niż 12 tygodni.
3. W przypadkach, o których mowa w ust. 1 pkt 1 i 2, przerwania ciąży dokonuje lekarz w szpitalu.
- [...]
5. Wystąpienie okoliczności, o których mowa w ust. 1 pkt 1 i 2, stwierdza inny lekarz niż dokonujący przerwania ciąży, chyba że ciąża zagraża bezpośrednio życiu kobiety [...].”

II. TRYBUNAŁ KONSTYTUCYJNY

A. Przepisy konstytucyjne

25. Odpowiednie przepisy Konstytucji RP stanowią:

Rozdział VIII. Sądy i trybunały

Art. 173

„Sądy i Trybunały są władzą odrębną i niezależną od innych władz”.

Art 188

„Trybunał Konstytucyjny orzeka w sprawach:

- 1) zgodności ustaw i umów międzynarodowych z Konstytucją;
- 2) zgodności ustaw z ratyfikowanymi umowami międzynarodowymi, których ratyfikacja wymagała uprzedniej zgody wyrażonej w ustawie,
- 3) zgodności przepisów prawa, wydawanych przez centralne organy państwowe, z Konstytucją, ratyfikowanymi umowami międzynarodowymi i ustawami,
- 4) zgodności z Konstytucją celów lub działalności partii politycznych,
- 5) skargi konstytucyjnej, o której mowa w art. 79 ust. 1”.

Art. 190

„1. Orzeczenia Trybunału Konstytucyjnego mają moc powszechnie obowiązującą i są ostateczne.

2. Orzeczenia Trybunału Konstytucyjnego w sprawach wymienionych w art. 188 podlegają niezwłocznemu ogłoszeniu w organie urzędowym, w którym akt normatywny był ogłoszony. [...]

WYROK W SPRAWIE A.R. PRZECIWKO POLSCE

3. Orzeczenie Trybunału Konstytucyjnego wchodzi w życie z dniem ogłoszenia, jednak Trybunał Konstytucyjny może określić inny termin utraty mocy obowiązującej aktu normatywnego. Termin ten nie może przekroczyć osiemnastu miesięcy, gdy chodzi o ustawę, a gdy chodzi o inny akt normatywny dwunastu miesięcy. [...]

4. Orzeczenie Trybunału Konstytucyjnego o niezgodności z Konstytucją, umową międzynarodową lub z ustawą aktu normatywnego, na podstawie którego zostało wydane prawomocne orzeczenie sądowe, ostateczna decyzja administracyjna [...] stanowi podstawę do wznowienia postępowania, uchylecia decyzji [...] na zasadach i w trybie określonych w przepisach właściwych dla danego postępowania.

5. [...]”.

B. Publikacja orzeczeń Trybunału Konstytucyjnego

26. Ustawa z dnia 20 lipca 2000 r. o ogłaszaniu aktów normatywnych i niektórych innych aktów prawnych („ustawa z 2000 r.”) określa warunki publikacji aktów prawnych. Jej odpowiednie przepisy stanowią:

Art. 2 [Obowiązek ogłoszenia aktu normatywnego].

„1. Ogłoszenie aktu normatywnego w dzienniku urzędowym jest obowiązkowe.

2. Odrębna ustawa [w tym zakresie] może wyłączyć obowiązek ogłoszenia aktu normatywnego niezawierającego przepisów powszechnie obowiązujących”.

Art. 3 [Niezwłoczne ogłoszenie aktów].

„Akty normatywne ogłasza się niezwłocznie”.

27. Zgodnie z art. 21 ustawy z 2000 r. Prezes Rady Ministrów jest odpowiedzialny za publikację aktów prawnych w Dzienniku Urzędowym.

PRAWO

I. ZASTRZEŻENIA WSTĘPNE

28. Skarżąca zarzuciła, że jest potencjalną ofiarą naruszenia art. 8 Konwencji. Chociaż nie odmówiono jej aborcji ze względu na wady płodu, ustawa z 1993 r. nadal naruszała jej prawa, ponieważ skarżąca została zmuszona do dostosowania swojego postępowania. Ponadto, powołując się na art. 8 Konwencji, skarżąca zarzuciła, że ograniczenie nie było „przewidziane przez ustawę”: (i) skład Trybunału Konstytucyjnego był nieprawidłowy i naruszał konstytucję, ponieważ sędziowie J. Piskorski, M. Muszyński i J. Wyrembak, przydzieleni do składu orzekającego, zostali wybrani przez Sejm na stanowiska sędziowskie, które były już obsadzone; (ii) powołanie sędzi J. Przyłębskiej, prezes Trybunału Konstytucyjnego, która przewodniczyła w przedmiotowej sprawie, było również możliwe do zakwestionowania; oraz (iii) sędzia K. Pawłowicz, która zasiadała w tej sprawie, nie była bezstronna, ponieważ wcześniej była posłanką popierającą

ograniczenie przepisów aborcyjnych w Polsce. Wreszcie skarżąca twierdziła, że jest potencjalną ofiarą naruszenia art. 3 Konwencji, ponieważ perspektywa bycia zmuszoną do urodzenia chorego lub martwego dziecka wywołała u niej cierpienie i niepokój.

29. Rząd przedstawił szereg zastrzeżeń wstępnych dotyczących dopuszczalności skargi. Twierdził, że jest ona niezgodna *ratione materiae* i *ratione personae* z postanowieniami Konwencji. Ponadto podniósł, że skarżąca nie zastosowała się do zasady wyczerpania krajowych środków odwoławczych. Wreszcie rząd podkreślił, że skarżąca nadużyła prawa do skargi. Trybunał stwierdza, że zastrzeżenia te należy zbadać oddzielnie w odniesieniu do zarzutów skargi na podstawie art. 3 i 8.

A. Artykuł 3

1. Strony

(a) Rząd

30. Rząd utrzymywał, że zarzut skargi na podstawie art. 3 Konwencji jest niezgodny *ratione personae*, w sposób oczywisty nieuzasadniony i należy uznać go za niedopuszczalny z powodu nadużycia prawa do skargi. Rząd utrzymywał ponadto, że okoliczności rozpatrywanej sprawy nie wskazują na stopień dolegliwości wystarczający do tego, by sprawa ta wchodziła w zakres zastosowania art. 3 Konwencji. Jego zdaniem sprawę tę należy odróżnić od sprawy *R.R. przeciwko Polsce* (nr 27617/04, §§ 159–60, ETPC 2011 (fragmenty)), w której Trybunał uznał, że cierpienie skarżącej, spowodowane celowym zaniechaniem przez lekarzy przeprowadzenia w odpowiednim czasie badań prenatalnych, które umożliwiłyby jej podjęcie decyzji o kontynuowaniu lub przerwaniu ciąży, osiągnęło minimalny próg dolegliwości w rozumieniu art. 3 Konwencji. Rząd zwrócił uwagę, że w rozpatrywanej sprawie skarżącej nie odmówiono przerwania ciąży ani wykonania badań prenatalnych, nie doświadczyła ona opieszałości, nieuzasadnionej zwłoki ani niejasności w zakresie diagnozy i leczenia, a także nie była traktowana w sposób poniżający.

31. Rząd przyznał, że sytuacja, w której kobieta dowiaduje się, że jej nienarodzone dziecko ma poważne wady, jest niezwykle trudna. Diagnoza potwierdzająca wady płodu musi mieć znaczący wpływ emocjonalny na każdą kobietę i jej rodzinę. Chociaż taka krytyczna diagnoza spowodowała cierpienie, późniejszych wydarzeń, w tym niemożności przerwania ciąży przez kobietę, nie należy jednak analizować w oderwaniu od siebie. Niemożliwe było zatem oddzielenie różnych okoliczności faktycznych, które miały wpływ na stan emocjonalny kobiety w tak złożonej i trudnej sytuacji.

(b) Skarżąca

32. Skarżąca twierdziła, że ograniczenia wprowadzone przez Trybunał Konstytucyjny spowodowały u niej poważne i realne cierpienie emocjonalne. Podniosła, że wywołały one u niej niepewność, i sprawiły, że obawiała się o swoją przyszłość. Stwierdziła również, że po aborcji, której musiała poddać się za granicą, rozpoczęła psychoterapię, aby poradzić sobie z traumą, której doznała.

33. Skarżąca odniosła się do ustaleń Komitetu Praw Człowieka Organizacji Narodów Zjednoczonych (ONZ) w sprawie *Mellet przeciwko Irlandii* (poglądy wyrażone przez Komitet na podstawie art. 5 ust. 4 Protokołu fakultatywnego, dotyczące zawiadomienia nr 2324/2013, 17 listopada 2016 r., UN Doc. CCPR/C/116/D/2324/2013) oraz *Whelan przeciwko Irlandii* (poglądy wyrażone przez Komitet na podstawie art. 5 ust. 4 Protokołu fakultatywnego, dotyczące zawiadomienia nr 2425/2014, 11 lipca 2017 r., UN Doc. CCPR/C/119/D/2425/2014), w których to ustaleniach Komitet stwierdził, że przez zakaz i kryminalizację aborcji dane państwo naraziło skarżące na poważny emocjonalny i psychiczny ból i cierpienie. Skarżąca twierdziła, że jej sytuacja była podobna do sytuacji skarżących w tych sprawach i że doświadczyła podobnego cierpienia i obciążeń.

2. Ocena Trybunału

34. Trybunał nie uważa za konieczne odnoszenie się do wszystkich argumentów przedstawionych przez rząd, ponieważ uznaje, że ten zarzut skargi jest niedopuszczalny z poniższych przyczyn.

35. Trybunał przypomina swoje orzecznictwo, zgodnie z którym – aby złe traktowanie mogło zostać zakwalifikowane jako naruszające art. 3 Konwencji, musi osiągnąć minimalny poziom dolegliwości. Ocena owego minimalnego poziomu zależy od wszystkich okoliczności sprawy, takich jak czas trwania tego traktowania, jego fizyczne lub psychiczne skutki, a w niektórych przypadkach – od płci, wieku i stanu zdrowia ofiary (zob. m.in. *Bouyid przeciwko Belgii* [WI], nr 23380/09, § 86, ETPC 2015).

36. Trybunał zauważa, że skarga skarżącej została sformułowana w sposób ogólny w odniesieniu do opinii wyrażonych przez Komitet Praw Człowieka ONZ w dwóch decyzjach dotyczących śmiertelnych wad płodu. Trybunał zgadza się, że w rozpatrywanej sprawie wyjazd za granicę w celu poddania się aborcji musiał być uciążliwy z psychologicznego punktu widzenia. Mając na uwadze zgromadzony materiał, Trybunał uznaje jednak, że skarżąca nie uzasadniła swojego twierdzenia, że ograniczenia wprowadzone przez Trybunał Konstytucyjny spowodowały traktowanie sprzeczne z art. 3 Konwencji (por. *Tysiąc przeciwko Polsce*, nr 5410/03, § 66, ETPC 2007-I; *A, B i C przeciwko Irlandii* [WI], nr 25579/05, § 164, ETPC

2010 oraz *M.L. przeciwko Polsce*, *op. cit.*, §§ 83–84, ten ostatni odnoszący się do skargi wyrażonej w bardzo podobnych słowach).

37. W świetle powyższego Trybunał stwierdza, że skargę tę należy oddalić jako w sposób oczywisty nieuzasadnioną, zgodnie z art. 35 ust. 3 lit. a i ust. 4 Konwencji.

B. Artykuł 8

1. Właściwość ratione materiae

(a) Strony

(i) Rząd

38. Rząd twierdził, że zarzut skarżącej na gruncie art. 8 jest niezgodny *ratione materiae* z postanowieniami Konwencji. W tym względzie przywołał orzecznictwo Trybunału dotyczące kwestii początku życia i ochrony płodu (zob. *H. przeciwko Norwegii*, nr 17004/90, decyzja Komisji z dnia 19 maja 1992 r., DR 73, s. 155; *Boso przeciwko Włochom*, nr 50490/99, ETPC 2002-VII; *Vo przeciwko Francji* [WI], nr 53924/00, ETPC 2004-VIII; oraz *A, B i C przeciwko Irlandii*, *op. cit.*, § 222).

39. Rząd twierdził, że Trybunał wyjaśnił już, iż art. 8 nie może być interpretowany jako przyznający prawo do aborcji, a Konwencja nie gwarantuje prawa do określonych usług medycznych jako takiego. W opinii rządu istotą rozpatrywanej sprawy nie było naruszenie obowiązujących postanowień Konwencji, lecz wniosek skarżącej o przyznanie jej prawa do przerwania ciąży. Rząd zauważył również, że żaden instrument prawa międzynarodowego, którego Polska była stroną, nie przewiduje wyraźnie prawa do aborcji. Ponadto państwa mogą ograniczyć prawo do przerwania ciąży do wyjątkowych przypadków z uwagi na głębokie przekonania moralne danego społeczeństwa i chęć zapewnienia ochrony prawa do życia dziecka nienarodzonego. Z powyższych względów decyzja o ochronie prawa do życia dzieci nienarodzonych na gruncie prawa polskiego oraz decyzja o określeniu zakresu wyjątków od tej zasady są suwerennymi decyzjami leżącymi w gestii polskiego ustawodawcy.

40. Ponieważ Konwencja nie przyznaje prawa do przerwania ciąży ani prawa do określonych usług medycznych, a żadne z jej postanowień nie może być interpretowane jako przyznające takie prawa, państwo nie może być pozbawione możliwości kształtowania krajowych regulacji dotyczących usług w zakresie zdrowia reprodukcyjnego i dostępu do aborcji zgodnie ze swoim moralnym przekonaniem dotyczącym potrzeby ochrony życia dziecka nienarodzonego, biorąc również pod uwagę szeroki margines oceny, jaki państwa mają w tej dziedzinie. W związku z tym rząd był zdania, że art. 8 Konwencji nie ma zastosowania.

(ii) *Skarżąca*

41. Skarżąca twierdziła, że istotą sprawy nie jest prawo do przerwania ciąży jako takie, lecz fakt, że bezpośrednią konsekwencją wyroku Trybunału Konstytucyjnego było to, że nie mogła uzyskać dostępu do aborcji ze względu na wady płodu.

42. Ponadto stwierdziła, że nie domaga się prawa do aborcji. Twierdziła jedynie, że przepisy dotyczące dostępności legalnej aborcji dotyczą najbardziej intymnej sfery jej życia, mianowicie decyzji o tym, czy mieć dziecko czy nie i w jakich okolicznościach.

(b) *Ocena Trybunału*

43. Trybunał zauważa, że pojęcie „życia prywatnego” w rozumieniu art. 8 Konwencji jest pojęciem szerokim, które obejmuje m.in. prawo do osobistej autonomii i rozwoju osobistego (zob. *Pretty przeciwko Zjednoczonemu Królestwu*, nr 2346/02, § 61, ETPC 2002-III). Dotyczy ono takich tematów, jak identyfikacja płciowa, orientacja seksualna i życie seksualne (zob. np. *Dudgeon przeciwko Zjednoczonemu Królestwu*, 22 października 1981 r., § 41, Seria A nr 45, oraz *Laskey, Jaggard i Brown przeciwko Zjednoczonemu Królestwu*, 19 lutego 1997 r., § 36, Zbiór 1997-I), integralność fizyczna i psychiczna osoby (zob. *Tysiąg, op. cit.*, § 107), jak również decyzje o posiadaniu lub nieposiadaniu dziecka lub o zostaniu rodzicami genetycznymi (zob. *Evans przeciwko Zjednoczonemu Królestwu* [WI], nr 6339/05, § 71, ETPC 2007-I).

44. Trybunał zauważa ponadto, że wcześniej orzekł, iż zakaz aborcji w Polsce ze względu na wady rozwojowe płodu, w przypadku gdy o aborcję zwrócono się ze względu na zdrowie i dobrostan, mieści się w zakresie prawa skarżącej do poszanowania życia prywatnego, a art. 8 ma zastosowanie (zob. *M.L. przeciwko Polsce, op. cit.*, § 94, z odniesieniem do *A, B i C przeciwko Irlandii*, § 214).

45. Trybunał nie widzi żadnego powodu, aby twierdzić inaczej w niniejszej sprawie, która dotyczy dostępu do legalnej aborcji w sytuacji zaburzeń genetycznych płodu (mianowicie zespołu Edwardsa). Z powyższego wynika, że art. 8 Konwencji ma zastosowanie, a zastrzeżenie rządu należy oddalić.

2. *Zarzucany brak statusu ofiary*

(a) *Strony*

(i) *Rząd*

46. Rząd twierdził, że skarżącej nie można uznać za ofiarę naruszenia art. 8. Rząd w szczególności odniósł się do stanowiska Trybunału w sprawie „potencjalnych ofiar” przedstawionego w sprawach *Dudgeon (op. cit.)*, *Norris przeciwko Irlandii* (26 października 1988 r., Seria A nr 142) i *S.A.S.*

przeciwko Francji ([WI], nr 43835/11, ETPC 2014 (fragmenty)). Zauważył również, że przedmiotowa skarga została wniesiona przed opublikowaniem wyroku Trybunału Konstytucyjnego w dniu 27 stycznia 2021 r. Skarżąca jednak – mimo że znajdowała się w sytuacji, która pozwalała jej na przerwanie ciąży w Polsce – nie skorzystała z tej możliwości, a zamiast tego zdecydowała się na przerwanie ciąży za granicą.

(ii) *Skarżąca*

47. Skarżąca nie zgodziła się ze stanowiskiem rządu, że nie jest uprawniona do twierdzenia, iż jest ofiarą naruszenia Konwencji. Skarżąca podniosła, że zgodnie z orzecznictwem Trybunału nie ma wątpliwości, że kobieta w ciąży, która starała się o aborcję, może twierdzić, że jest ofiarą naruszenia art. 8 Konwencji (*P. i S. przeciwko Polsce*, nr 57375/08, §§ 79–84, 30 października 2012 r.).

48. Skarżąca twierdziła, że wyrok Trybunału Konstytucyjnego stworzył otoczenie prawne, w którym doświadczyła niepewności i strachu z powodu niejasnego statusu tego wyroku w prawie krajowym przed jego opublikowaniem.

(b) *Ocena Trybunału*

49. Trybunał przypomina, że art. 34 Konwencji nie dopuszcza skarg *in abstracto* dotyczących naruszenia Konwencji. Konwencja nie przewiduje instytucji skargi obywatelskiej (*actio popularis*) (zob. *Centre for Legal Resources w imieniu Valentina Câmpeanu przeciwko Rumunii* [WI], nr 47848/08, § 101, ETPC 2014), co oznacza, że skarżący nie mogą składać skarg na przepis prawa krajowego, praktykę krajową lub akty publiczne tylko dlatego, że wydają się one sprzeczne z Konwencją. Osoba fizyczna może jednak twierdzić, że norma prawna narusza jej prawa w razie braku konkretnego przypadku jej egzekwowania, a tym samym twierdzić, że jest „ofiarą” w rozumieniu art. 34, jeżeli wymaga się od niej zmiany postępowania lub jeżeli naraża się ona na ściganie, lub jeżeli należy do kategorii osób, na które dane normy mogą mieć bezpośredni wpływ (zob. w szczególności *S.A.S. przeciwko Francji* [WI], *op. cit.*, §§ 57 i 110, i przytoczone tam orzecznictwo, oraz *A.M. i Inni przeciwko Polsce* (dec.), nr 4188/21, § 72, 16 maja 2023 r., oraz *Verein KlimaSeniorinnen Schweiz i Inni przeciwko Szwajcarii* [WI], nr 53600/20, §§ 460–64, 9 kwietnia 2024 r.).

50. Trybunał zauważa, że przedmiotową skargę można łatwo odróżnić od spraw *A.M. i Inni przeciwko Polsce* (*op. cit.*, § 86) oraz *K.B. i K.C. przeciwko Polsce* ((dec.), nr 1819/21 i 3639/21, §§ 59–63, 4 czerwca 2024 r.), gdzie skarżące podniosły kwestię ryzyka przyszłego naruszenia, a Trybunał stwierdził, że nie przedstawiły one żadnych rozsądnych i przekonujących dowodów na to, że istnieje realne ryzyko, iż zmiany wprowadzone wyrokiem

Trybunału Konstytucyjnego będą miały na skarżące bezpośredni wpływ. Należy ją również odróżnić od sprawy *M.L. przeciwko Polsce* (*op. cit.*), w której Trybunał stwierdził, że przedmiotowa zmiana legislacyjna miała „bezpośredni wpływ” na skarżącą. W tej ostatniej sprawie skarżąca zakwalifikowała się do legalnej aborcji ze względu na wady płodu i zaplanowano wizytę skarżącej w szpitalu, ale tuż przed tą wizytą wszedł w życie wyrok Trybunału Konstytucyjnego, uniemożliwiając przeprowadzenie aborcji w Polsce na wspomnianej podstawie (tamże, §§ 100–104), i z tego powodu skarżąca wyjechała za granicę w celu przerwania ciąży.

51. W niniejszej sprawie pomimo stwierdzenia, że skarżącej nie można uznać za „ofiara” w rozumieniu art. 34, rząd nie kwestionował podstawowych twierdzeń dotyczących faktów, mianowicie iż wyjechała ona za granicę w celu poddania się aborcji. Odnosząc się do powodów takiego postępowania skarżącej, Trybunał zauważa, że wkrótce po ogłoszeniu wyroku Trybunału Konstytucyjnego otrzymała ona wyniki badań genetycznych potwierdzające, że płód ma poważną wadę genetyczną – zespół Edwardsa (zob. paragraf 15 powyżej). Następnie skarżąca udała się do Niderlandów, gdzie w listopadzie 2020 r. przerwano ciążę. Jak słusznie zauważył rząd, w czasie istotnym dla sprawy aborcja ze względu na wady płodu była w Polsce nadal legalna. Trybunał zauważa jednak, że orzeczenia Trybunału Konstytucyjnego muszą być publikowane niezwłocznie (zob. paragraf 26 powyżej). Opublikowanie pozbawiłoby skarżącą – ze skutkiem natychmiastowym – możliwości uzyskania legalnej aborcji w Polsce (zob. paragraf 11 powyżej). Trybunał uznaje zatem, że skarżąca była narażona na bezpośrednie skutki zbliżającej się zmiany prawa, wynikającej z wyroku Trybunału Konstytucyjnego, i dlatego udała się za granicę, aby dokonać aborcji ze względu na swoje zdrowie i dobrostan.

52. Trybunał uznaje ponadto argument skarżącej, że wywołało to u niej ból i cierpienie (zob. paragraf 16 powyżej). Niewątpliwie aborcja za granicą, z dala od wsparcia rodziny, zamiast poddania się zabiegowi w poczuciu bezpieczeństwa w kraju pochodzenia, stanowiła znaczące źródło dodatkowego lęku (por. *A, B i C przeciwko Irlandii*, *op. cit.*, § 126) oraz *M.L. przeciwko Polsce*, § 101, oba cytowane powyżej).

53. W odniesieniu do obciążenia finansowego związanego z wyjazdem za granicę skarżąca, która podróżowała na własny koszt, twierdziła, że koszty jej podróży i koszty medyczne wyniosły 1495 EUR (zob. paragraf 15 powyżej). Trybunał zauważa, że koszty te mogły stanowić dla skarżącej znaczny wydatek.

54. Ogółem Trybunał jest zdania, że wielu negatywnych doświadczeń opisanych przez skarżącą można było uniknąć, gdyby pozwolono jej przerwać ciążę w poczuciu bezpieczeństwa w kraju pochodzenia.

55. Biorąc pod uwagę powyższe rozważania, Trybunał stwierdza, że skarżąca nie była potencjalną ofiarą, ale przedmiotowa zmiana przepisów

miała na nią „bezpośredni wpływ” (zob. *A, B i C przeciwko Irlandii*, *op. cit.*, § 104).

56. Zastrzeżenie rządu należy zatem oddalić.

3. *Niewyczerpanie krajowych środków odwoławczych*

(a) *Strony*

(i) *Rząd*

57. Rząd podniósł, że skarżąca nie wyczerpała krajowych środków odwoławczych, ponieważ nie dała polskim władzom możliwości odniesienia się do zarzucanych naruszeń Konwencji, a tym samym ewentualnego zadośćuczynienia im. Zgodnie z twierdzeniami skarżącej, w momencie wydania wyroku Trybunału Konstytucyjnego była ona w piętnastym tygodniu ciąży. Kiedy odkryła, że płód ma zespół Edwardsa, postanowiła udać się do Niderlandów, aby tam poddać się zabiegowi przerwania ciąży. Wyrok Trybunału Konstytucyjnego z dnia 22 października 2020 r. usuwający z ustawy z 1993 r. przepis zezwalający na legalną aborcję w przypadku nieprawidłowości płodu wszedł jednak w życie dopiero 27 stycznia 2021 r., w dniu jego publikacji. Skarżąca mogła zatem przerwać ciążę w Polsce, gdyby odpowiednie badania medyczne potwierdziły ciężkie i nieodwracalne uszkodzenie płodu lub nieuleczalną chorobę zagrażającą jego życiu.

58. W każdym razie, nawet jeśli skarżąca miała trudności z dostępem do legalnej aborcji w Polsce, rząd utrzymywał, że miała ona do dyspozycji szereg środków odwoławczych. Rząd zauważył, że skarga na gruncie art. 31 ustawy z dnia 6 listopada 2008 r. o prawach pacjenta („ustawa z 2008 r.”) lub skarga do Rzecznika Praw Pacjenta (zob. *M.L. przeciwko Polsce*, *op. cit.*, § 44) były dostępne dla kobiet, którym odmówiono zgodnego z prawem przerwania ciąży, oraz tych, którym odmówiono przeprowadzenia badań prenatalnych. Rząd zauważył ponadto, że prawo krajowe zazwyczaj przewiduje różne rodzaje postępowań cywilnych, karnych i dyscyplinarnych przeciwko lekarzom. Ponadto prawo do planowania rodziny i prawo do zgodnego z prawem przerwania ciąży zostały uznane za dobra osobiste w rozumieniu art. 23 i 24 Kodeksu cywilnego. W związku z tym skarżąca mogła skorzystać z cywilnych środków odszkodowawczych na podstawie art. 23 i 24 w związku z art. 448 Kodeksu cywilnego.

(ii) *Skarżąca*

59. Skarżąca nie zgodziła się ze stanowiskiem rządu. Podniosła po pierwsze, że postępowania na podstawie ustawy z 2008 r. nie były skuteczne w przypadku kobiet starających się o legalną aborcję. W tym względzie odniosła się do ustaleń Komitetu Ministrów w procesie wykonywania wyroku w sprawie *Tysiāc* (*op. cit.*). W trakcie tamtego procesu w szczególności zauważono, że mechanizm odwoławczy ustanowiony ustawą z 2008 r. jest obciążony szeregiem oczywistych niedociągnięć, takich

jak nadmierne wymogi formalne i opóźnienia. Podkreślono dodatkowo, że gwarancja pilnego rozpatrzenia takich odwołań ma zasadnicze znaczenie dla skutecznego dostępu do legalnej aborcji. Skarżąca twierdziła, że rząd nie wskazał żadnego przykładu skutecznego wykorzystania mechanizmu odwoławczego na mocy ustawy z 2008 r.

60. Po drugie, w odniesieniu do cywilnych środków odwoławczych skarżąca twierdziła, że miały one wyłącznie charakter retroaktywny i odszkodowawczy, a zatem nie byłyby skuteczne w jej sprawie, w której szybkość była ważnym czynnikiem.

61. Zdaniem skarżącej żaden ze środków odwoławczych zaproponowanych przez rząd nie zagwarantowałby jej prawa do legalnego i szybkiego dostępu do aborcji.

(b) Ocena Trybunału

62. Trybunał przypomina, że obowiązek wyczerpania krajowych środków odwoławczych wymaga od skarżącej zwykłego skorzystania ze środków odwoławczych dostępnych i wystarczających w odniesieniu do jej roszczeń wnoszonych na mocy Konwencji (zob. *Vučković i Inni przeciwko Serbii* (zastrzeżenie wstępne) [WI], nr 17153/11 i 29 innych, §§ 70–71, 25 marca 2014 r., oraz ostatnio *Communauté genevoise d'action syndicale (CGAS) przeciwko Szwajcarii* [WI], nr 21881/20, §§ 138-45, 27 listopada 2023 r.).

63. Jeśli chodzi o skargę na gruncie art. 31 ustawy z 2008 r., Trybunał orzekł wcześniej, że środek ten nie był skuteczny w sytuacji kobiety starającej się o legalną aborcję (zob. *M.L. przeciwko Polsce*, *op. cit.*, § 113). Podobnie, w świetle swoich wcześniejszych ustaleń (zob. *Tysiąc*, § 118 i *przeciwko Polsce*, § 114, oba *op. cit.*) Trybunał nie uważa, aby środki odwoławcze wymienione przez rząd mogły okazać się skuteczne w niniejszej sprawie.

64. W zakresie, w jakim rząd zarzucił, że skarżąca nie próbowała uzyskać legalnej aborcji w Polsce, Trybunał uważa, że zarzut ten jest ściśle związany z przedmiotem zarzutu skarżącej na gruncie art. 8. W związku z tym Trybunał dołącza to zastrzeżenie do przedmiotu skargi.

4. Nadużycie prawa do skargi

(a) Strony

(i) Rząd

65. Rząd podniósł, że skargę należy uznać za niedopuszczalną jako stanowiącą nadużycie prawa do skargi indywidualnej w rozumieniu art. 35 ust. 3 lit. a Konwencji. Rząd podkreślił, że skargę złożono w kontekście debaty politycznej dotyczącej zdrowia reprodukcyjnego. W tym względzie rząd odniósł się do komunikatu prasowego Trybunału z dnia 8 lipca 2021 r. informującego o 12 skargach dotyczących ograniczeń prawa do aborcji w Polsce, w którym to komunikacie Trybunał stwierdził, że wpłynęło do niego ponad 1000 podobnych skarg.

66. Rząd utrzymywał, że argumenty skarżącej w odniesieniu do Trybunału Konstytucyjnego miały charakter polityczny, a ich celem było zdyskredytowanie go. Skarżąca skorzystała z prawa do złożenia skargi, aby opisać funkcjonowanie Trybunału Konstytucyjnego w sposób negatywny, a nie w celu ochrony swoich praw wynikających z Konwencji. Ponadto przekonanie skarżącej, że nie mogła legalnie przerwać ciąży w Polsce, było nieuzasadnione i niezwyfikowane, ponieważ nie skorzystała ona z krajowych środków odwoławczych.

(ii) Skarżąca

67. Skarżąca przywołała orzecznictwo Trybunału dotyczące nadużycia prawa do skargi i utrzymywała, że rząd nieprawidłowo zinterpretował art. 35 ust. 3 lit. a Konwencji. Podniosła, że rząd nie udowodnił, iż świadomie zamierzała zataić jakiekolwiek informacje lub zmienić okoliczności faktyczne sprawy w celu wprowadzenia Trybunału w błąd.

(b) Ocena Trybunału

68. Trybunał przypomina, że pojęcie „nadużycia” w rozumieniu art. 35 ust. 3 lit. a Konwencji należy rozumieć w jego zwykłym znaczeniu zgodnie z ogólną teorią prawa – a mianowicie jako szkodliwe korzystanie z prawa w celach innych niż te, dla których jest ono przeznaczone (zob. *Zhdanov i Inni przeciwko Rosji*, nr 12200/08 i 2 inne, § 79, 16 lipca 2019 r.).

69. Trybunał powtarza ponadto, że wcześniej zbadał analogiczne zastrzeżenie w podobnej sprawie i oddalił je (zob. *M.L. przeciwko Polsce*, *op. cit.*, § 122).

70. W niniejszej sprawie argumenty rządu opierają się na jego własnym postrzeganiu możliwych intencji skarżącej, leżących u podstaw jej decyzji o wniesieniu skargi do Trybunału. W związku z tym, mając na uwadze swoje orzecznictwo w tej kwestii, Trybunał stwierdza, że pomimo argumentów, które podniósł rząd w odniesieniu do postępowania skarżącej i kontekstu skargi, skargi skarżącej nie można uznać za stanowiącą nadużycie prawa do skargi w rozumieniu art. 35 ust. 3 lit. a Konwencji. Z tego względu Trybunał odrzuca zastrzeżenie wstępne rządu.

C. Ogólny wniosek dotyczący dopuszczalności

71. Trybunał zauważa, że skarga skarżącej na gruncie art. 8 nie jest ani w sposób oczywisty nieuzasadniona, ani niedopuszczalna z innych powodów wymienionych w art. 35 Konwencji. Należy zatem uznać ją za dopuszczalną.

II. ZARZUT NARUSZENIA ART. 8 KONWENCJI

72. Skarżąca zarzuciła, że padła ofiarą naruszenia art. 8 Konwencji w związku z wyrokiem Trybunału Konstytucyjnego z dnia 22 października 2020 r. Zarzuciła również, że ograniczenie nie było „przewidziane przez ustawę”, zważywszy na nieprawidłowy, zdaniem skarżącej, skład Trybunału Konstytucyjnego. Przedmiotowy artykuł Konwencji stanowi w istotnym zakresie, co następuje:

„1. Każdy ma prawo do poszanowania swojego życia prywatnego i rodzinnego [...]

2. Niedopuszczalna jest ingerencja władzy publicznej w korzystanie z tego prawa, z wyjątkiem przypadków przewidzianych przez ustawę i koniecznych w demokratycznym społeczeństwie z uwagi na bezpieczeństwo państwowe, bezpieczeństwo publiczne lub dobrobyt gospodarczy kraju, ochronę porządku i zapobieganie przestępstwom, ochronę zdrowia i moralności lub ochronę praw i wolności innych osób”.

A. Stanowiska stron

1. Skarżąca

73. Skarżąca podniosła, że doszło do ingerencji w jej prawo do poszanowania życia prywatnego wynikające z art. 8 Konwencji, z powodu ograniczeń wynikających z wyroku Trybunału Konstytucyjnego z dnia 22 października 2020 r.

74. Skarżąca podkreśliła, że wyrok Trybunału Konstytucyjnego z dnia 22 października 2020 r. ponownie otworzył debatę polityczną na temat legalnej aborcji w Polsce. W tym kontekście odniosła się do zdania odrębnego sędziego L. Garlickiego do poprzedniego orzeczenia Trybunału Konstytucyjnego, w którym stwierdzono: „nie jest rolą ani zadaniem Trybunału Konstytucyjnego rozwiązywanie kwestii generalnych o charakterze filozoficznym, religijnym czy medycznym, są to bowiem kwestie pozostające poza wiedzą sędziów i kompetencją sądów. Niezależnie od moralnej oceny aborcji, Trybunał Konstytucyjny może orzekać tylko o prawnych aspektach tego zagadnienia [...]”. Trybunał Konstytucyjny jest powołany tylko do oceny konstytucyjności badanych przez siebie ustaw, nie może on natomiast zastępować parlamentu w dokonywaniu ocen, ustalaniu hierarchii celów i wyborze środków służących ich realizacji. Zasada podziału władz zakazuje bowiem Trybunałowi wkraczania w rolę ustawodawcy”.

75. Skarżąca utrzymywała, że ingerencja w jej prawa na gruncie art. 8 nie była przewidziana przez ustawę, ponieważ w składzie Trybunału Konstytucyjnego znaleźli się sędziowie powołani w sposób bezprawny. W odniesieniu do sędziego M. Muszyńskiego skarżąca wskazała, że Trybunał już zbadał okoliczności jego wyboru (zob. *Xero Flor w Polsce sp. z o.o. przeciwko Polsce*, nr 4907/18, 7 maja 2021 r.). Jeśli chodzi

o sędziego J. Wyrembaka i sędziego J. Piskorskiego, zastąpili oni dwóch innych zmarłych sędziów, którzy zostali wybrani przez Sejm VIII kadencji na obsadzone już stanowiska sędziowskie. Skarżąca podniosła, że wyrok Trybunału Konstytucyjnego z dnia 22 października 2020 r. został wydany w składzie, w którym zasiadało trzech sędziów nieprawidłowo wybranych, a tym samym nieuprawnionych do zasiadania w Trybunale Konstytucyjnym.

76. W odniesieniu do sędzi J. Przyłębskiej, która przewodniczyła składowi orzekającemu, skarżąca podniosła, że jej wybór na stanowisko Prezesa Trybunału Konstytucyjnego był obciążony licznymi nieprawidłowościami: Zgromadzenie Ogólne Sędziów Trybunału Konstytucyjnego, które zwykle wybierało dwóch kandydatów na stanowisko Prezesa Trybunału Konstytucyjnego, nie zostało prawidłowo zwołane; w zgromadzeniu uczestniczyło trzech sędziów wybranych na obsadzone już stanowiska sędziowskie; nie wszyscy sędziowie mogli uczestniczyć w zgromadzeniu; a ponadto doszło do szeregu nieprawidłowości w procesie głosowania.

77. Ponadto skarżąca zauważyła, że sędzia K. Pawłowicz, która wcześniej była posłanką, podpisała skierowany do Trybunału Konstytucyjnego wniosek z 2017 r. o uznanie niektórych przepisów ustawy z 1993 r. za niezgodne z Konstytucją (zob. paragraf 6 powyżej). Sędzia ta uczestniczyła również w wielu debatach publicznych dotyczących aborcji i wyrażała swoje poglądy na ten temat.

78. W świetle wszystkich tych uchybień proceduralnych wyroku z dnia 22 października 2020 r. nie można uznać za wydany przez organ ustanowiony ustawą, a zatem ingerencja w prawa skarżącej na gruncie art. 8 nie była przewidziana przez ustawę.

79. Skarżąca, która w swojej skardze odniosła się do niepewności związanej z publikacją wyroku Trybunału Konstytucyjnego, podkreśliła w swoich uwagach, że między datą wydania tego wyroku a datą jego publikacji upłynęły ponad trzy miesiące. Długość tego okresu nie była przewidziana przez ustawę. O ile prawdą było, że Trybunał Konstytucyjny mógł ustalić późniejszą datę wejścia w życie wyroku z dnia 22 października 2020 r., o tyle żadna taka data nie została faktycznie ustalona. W związku z tym oczekiwano, że zostanie on opublikowany wkrótce po jego wydaniu. Nastąpił jednak trzymiesięczny okres niepewności. Zdaniem skarżącej opóźnienie to wynikało z przyczyn politycznych i z powodu ogólnokrajowych protestów przeciwko ograniczeniom aborcji. Skarżąca utrzymywała, że ta niejednoznaczność poważnie naruszyła pewność prawa w czasie istotnym dla sprawy.

80. Wreszcie skarżąca stwierdziła, że ograniczenia nałożone wyrokiem Trybunału Konstytucyjnego nie były uzasadnione jako „konieczne w demokratycznym społeczeństwie”. Utrzymywała, że w społeczeństwie nie istnieje żadna wartość, która wymagałaby ochrony w postaci zakazu aborcji. Decyzja o aborcji ma bardzo delikatny, intymny i prywatny charakter i za każdym razem taka decyzja jest podejmowana z różnych złożonych,

osobistych i specyficznych dla danej osoby powodów. W związku z tym taka decyzja nie może podlegać jednolitemu, oficjalnemu orzeczeniu wydanemu przez sądy.

81. Podsumowując, skarżąca utrzymywała, że doszło do naruszenia jej praw wynikających z art. 8 Konwencji.

2. Rząd

82. Rząd zauważył, odnosząc się do orzecznictwa Trybunału (zob. *Vo*, § 76, oraz *A, B i C przeciwko Irlandii*, § 216, oba *op. cit.*), że nie każda regulacja dotycząca przerywania ciąży stanowi ingerencję w prawo do poszanowania życia prywatnego matki. Rząd twierdził, że zmian w ustawie z 1993 r. wprowadzonych wyrokiem Trybunału Konstytucyjnego nie można uznać za ingerencję w prawa skarżącej. Wyrok Trybunału Konstytucyjnego jest zgodny z odpowiednimi przepisami Konstytucji RP i prawa międzynarodowego. Ponieważ Konwencja nie przewiduje prawa do aborcji, nie można postrzegać wprowadzenia bardziej restrykcyjnych przepisów krajowych jako naruszenia jej postanowień. Ponadto skarżąca poddała się zabiegowi przerwania ciąży za granicą i nie skorzystała z możliwości przewidzianych w ustawie z 1993 r. obowiązującej w czasie istotnym dla sprawy.

83. Rząd twierdził, że nawet gdyby Trybunał uznał, iż ograniczenia wprowadzone wyrokiem Trybunału Konstytucyjnego stanowiły ingerencję w prawa skarżącej, ingerencja ta była przewidziana przez ustawę i służyła uprawnionym celom w rozumieniu art. 8 ust. 2 Konwencji.

84. Rząd twierdził, że ustawa z 1993 r. została już wcześniej zmieniona przez Trybunał Konstytucyjny. W wyroku z dnia 28 maja 1997 r. Trybunał Konstytucyjny orzekł, że art. 4a ust. 1 pkt 4, który zezwalał na aborcję z tzw. przyczyn społecznych (trudności materialnych lub osobistych), jest niezgodny z Konstytucją. Rząd zauważył, że rolą Trybunału Konstytucyjnego jest eliminowanie z systemu prawnego przepisów niezgodnych z Konstytucją.

85. Rząd zauważył ponadto, że organami państwa, które mogą tworzyć porządek prawny Polski, są Sejm i Senat. Trybunał Konstytucyjny nie może ingerować w oceny, prognozy i wybory dokonywane przez ustawodawcę, chyba że doszło do naruszenia norm, zasad lub wartości konstytucyjnych lub jeśli odpowiedni poziom ochrony został ustalony poniżej konstytucyjnie wymaganego minimum.

86. Ponadto, zgodnie z art. 190 ust. 3 Konstytucji, wyrok Trybunału Konstytucyjnego powinien wejść w życie z dniem ogłoszenia. Niemniej Trybunał Konstytucyjny może określić inną datę wejścia w życie takiego wyroku.

87. Rząd podkreślił, że wniosek o stwierdzenie niekonstytucyjności art. 4a ust. 1 pkt 2 i art. 4a ust. 2 złożono zgodnie z art. 191 § 1 pkt 1 Konstytucji, a skład sędziowski utworzono zgodnie z obowiązującym prawem. Wyrok

został wydany większością głosów sędziów, a zatem zarzuty dotyczące nieprawidłowości w powołaniu sędziów nie tylko były bezpodstawne, lecz także nie miały znaczenia dla wyniku sprawy o sygn. akt K1/20.

B. Interweniujące strony trzecie

1. Komisarz Praw Człowieka Rady Europy

88. Komisarz, odnosząc się w szczególności do swojej wizyty w Polsce w 2019 r. (zob. *A.M. i Inni przeciwko Polsce*, op. cit., § 38), przedstawiła informacje na temat ram prawnych i praktycznej sytuacji związanej z dostępem do aborcji w Polsce. Komisarz zauważyła, że pojawiły się doniesienia, iż bezpośrednio po ogłoszeniu wyroku Trybunału Konstytucyjnego i przed jego publikacją w Dzienniku Urzędowym – a więc przed jego wejściem w życie – niektóre szpitale zaczęły odmawiać wykonywania aborcji w przypadkach wad płodu. Przedstawiła również przegląd porównawczy pokazujący ustalony europejski konsensus na rzecz dostępu do bezpiecznej i legalnej opieki aborcyjnej. Komisarz omówiła szkodliwy wpływ restrykcyjnych ram prawnych i politycznych dotyczących dostępu do aborcji na prawa człowieka w odniesieniu do kobiet. Stwierdziła, że aby zapewnić skuteczną ochronę praw człowieka w odniesieniu do kobiet, Polska powinna pilnie zagwarantować wszystkim kobietom i dziewczętom pełny i odpowiedni dostęp do bezpiecznej i legalnej opieki aborcyjnej przez dostosowanie swojego prawa i praktyki do międzynarodowych standardów praw człowieka, w tym Konwencji, oraz najlepszych praktyk regionalnych.

2. Europejskie Centrum Prawa i Sprawiedliwości (ECLJ)

89. Europejskie Centrum Prawa i Sprawiedliwości (ECLJ) twierdziło, że aborcja eugeniczna jest sprzeczna z prawami człowieka. Ponadto Polska zdecydowała się uznać nienarodzone dzieci za podmioty prawa i przyznała im ochronę prawną od momentu poczęcia. Przyznając dziecku prawo do niedyskryminacji ze względu na niepełnosprawność, Polska dostosowała się do najnowszych zmian w prawie międzynarodowym, które zakazują wskazywania niepełnosprawności jako konkretnej podstawy aborcji.

3. Amnesty International, Center for Reproductive Rights, Human Rights Watch, Międzynarodowa Komisja Prawników (ICJ), Międzynarodowa Federacja Praw Człowieka (FIDH), Europejska Sieć Międzynarodowej Federacji Planowanego Rodzicielstwa, Women Enabled International, Women's Link Worldwide i Światowa Organizacja przeciwko Torturom (OMTC)

90. W swoim wspólnym stanowisku interweniujące strony trzecie twierdziły, że kobiety w wieku rozrodczym należą do grupy osób, które są narażone na bezpośrednią i poważną szkodę w wyniku prawnych zakazów

aborcji, niezależnie od tego, czy są obecnie w ciąży lub starają się o aborcję. Opieka aborcyjna jest niezbędnym elementem opieki zdrowotnej, z której mogą korzystać jedynie kobiety w wieku rozrodczym. Zakazy aborcji zmuszają kobiety w wieku rozrodczym do poszukiwania nielegalnych i często niebezpiecznych metod przerywania ciąży, do donoszenia ciąży wbrew ich woli lub, jeśli jest to możliwe, do wyjazdu za granicę w celu uzyskania opieki aborcyjnej, co naraża je na ryzyko dla zdrowia, pogłębia nierówności społeczne i stanowi naruszenie ich praw człowieka.

91. Wreszcie interweniujące strony trzecie twierdziły, że zakazy aborcji, które wprowadzane są jako regresywne środki wycofujące dotychczasowe podstawy prawne dostępu do opieki aborcyjnej, mogą zaostriżyć szkodliwą stygmatyzację oraz pogłębić istniejącą niepewność i obawy kobiet w wieku rozrodczym, a także dodatkowo spotęgować efekt mrozący wywoływany u świadczeniodawców.

4. *Fundacja Instytut na rzecz Kultury Prawnej Ordo Iuris*

92. Instytut Ordo Iuris przedstawił szczegółowe uwagi dotyczące początku życia ludzkiego i statusu prawnego, jaki ma *nasciturus*, określonego w dokumentach międzynarodowych, orzecznictwie Trybunału i *travaux préparatoires* do Konwencji.

5. *Grupa robocza ONZ ds. przeciwdziałania dyskryminacji kobiet i dziewcząt (WGDAWG), Specjalny Sprawozdawca ONZ ds. powszechnego prawa do korzystania z najwyższego osiągalnego poziomu ochrony zdrowia fizycznego i psychicznego, Specjalny Sprawozdawca ONZ ds. tortur i innego okrutnego, niehumanitarnego lub poniżającego traktowania albo karania oraz Specjalny Sprawozdawca ONZ ds. przemocy wobec kobiet, jej przyczyn i skutków – „eksperci ONZ”*

93. W swoim wspólnym stanowisku eksperci ONZ zauważyli, że istnieje wyraźny międzynarodowy konsensus co do tego, że państwa muszą zapewnić aborcję na szerokich podstawach, w tym w przypadkach poważnych wad płodu, i muszą zdekryminalizować aborcję we wszystkich okolicznościach, ponieważ w przeciwnym razie naruszają nie tylko prawo do prywatności, lecz także prawo do wolności od niehumanitarnego i poniżającego traktowania, a także prawo do równości i niedyskryminacji. Eksperti ONZ w szczególności odnieśli się do dwóch orzeczeń Komitetu Praw Człowieka ONZ (*Mellet przeciwko Irlandii* i *Whelan przeciwko Irlandii*, oba *op. cit.*), w których ustalono, że odmowa dostępu do opieki aborcyjnej może stanowić okrutne, niehumanitarne lub poniżające traktowanie.

6. *Clinique doctorale Aix Global Justice (Uniwersytet Aix-Marseille)*

94. Interwenująca organizacja utrzymywała, że istnieje europejski konsensus dotyczący prawa do aborcji oraz międzynarodowy konsensus w sprawie prymatu życia i zdrowia kobiet w ciąży, co należy wziąć pod uwagę w ocenie zakresu krajowego marginesu oceny.

7. *Polski Rzecznik Praw Dziecka („Rzecznik”)*

95. Rzecznik twierdził, że obowiązujące w Polsce przepisy zezwalające na przerwanie ciąży w przypadku wad płodu były niezgodne z konstytucyjną zasadą ochrony życia jako wartości najwyższej. Powołując się na Konwencję ONZ o prawach dziecka oraz Konwencję ONZ o prawach osób niepełnosprawnych, interwenująca strona trzecia podniosła, iż obowiązkiem państw jest ochrona życia dziecka zarówno w okresie prenatalnym, jak i po urodzeniu.

8. *Międzynarodowa Federacja Ginekologii i Położnictwa (FIGO)*

96. FIGO stwierdziła, że niebezpieczna aborcja jest możliwą do uniknięcia przyczyną umieralności i zachorowalności matek. Jedną z najważniejszych metod ograniczenia liczby niebezpiecznych aborcji jest zapewnienie szerokiego legalnego dostępu do opieki aborcyjnej. Restrykcyjne przepisy aborcyjne mają negatywny wpływ na kompleksową opiekę zdrowotną oraz podstawowe prawa kobiet i dziewcząt.

9. *Profesor Fiona de Londras w imieniu ośmiu przedstawicieli doktryny*

97. Profesor de Londras przedstawiła swoje uwagi w imieniu dr Silvii de Zordo, profesor Sandry Fredman, dr Atiny Krajewskiej, dr Natasy Mavronicoli, profesor Sheelagh McGuinness, profesor Joanny Mishtal, profesor Ruth Rubio Marín i profesor Rosamund Scott.

98. Interwenujące strony trzecie argumentowały, że wszystkie osoby, które mogą zajść w ciążę, wszystkie osoby, które są w ciąży, i wszystkie osoby, u których zdiagnozowano wady płodu, są „ofiarami” w rozumieniu art. 34 Konwencji w odniesieniu do środków zakazujących aborcji, w tym w przypadkach wad płodu.

10. *ADF International (Sojusz Obrony Wolności)*

99. Organizacja ADF International twierdziła, że państwa mogą decydować za pośrednictwem swoich krajowych ram prawnych, czy chronić nienarodzone dzieci przed dyskryminującą aborcją skierowaną przeciwko nienarodzonemu dziecku ze schorzeniem ograniczającym życie lub z niepełnosprawnością („wadą płodu”). Ponadto, jeśli państwo może wykazać, że wzięło pod uwagę szeroką ochronę praw człowieka

przysługujących nienarodzonemu dziecku oraz dowody naukowe wykazujące, że aborcja z powodu „wad płodu” nie jest terapeutyczna pod względem fizjologicznym ani pomocna dla kobiety w ciąży, nie można uznać, że państwo to przekroczyło margines oceny.

11. Helsińska Fundacja Praw Człowieka („HFPC”)

100. HFPC przedstawiła wyniki badania dotyczącego dostępu do aborcji w Polsce, które zostało przeprowadzone w okresie od listopada 2020 r. do stycznia 2021 r. Informacje zebrano w okresie między wydaniem przez Trybunał Konstytucyjny wyroku z dnia 22 października 2020 r. a datą wejścia w życie tego wyroku. HFPC uzyskała informacje o możliwości przeprowadzenia aborcji z powodu wad płodu od 103 szpitali w Polsce. W odpowiedzi na kwestionariusz 56% szpitali zadeklarowało, że procedury aborcyjne mogą być przeprowadzane z tego powodu, 38% szpitali wskazało, że takie procedury nie mogą być wykonywane, a 6% placówek udzieliło niejasnych odpowiedzi. Ponadto z ankiety wynikało, że pandemia COVID-19 była dodatkowym czynnikiem, który ograniczył dostęp do aborcji, ponieważ niektóre szpitale przeznaczono do wyłącznego leczenia pacjentów z COVID-19.

101. Organizacja twierdziła w szczególności, że wyrok Trybunału Konstytucyjnego z dnia 22 października 2020 r. wpłynął na dostępność legalnej aborcji w Polsce jeszcze przed jego opublikowaniem w Dzienniku Ustaw. Po wydaniu wyroku pojawiły się poważne wątpliwości co do jego mocy prawnej. HFPC wskazała również na szereg praktycznych i proceduralnych przeszkód w dostępie do legalnej aborcji w Polsce.

12. Naczelna Rada Adwokacka

102. Naczelna Rada Adwokacka uzyskała zgodę na przystąpienie do sprawy w charakterze interwenienta, ale nie zgłosiła uwag.

C. Ocena Trybunału

1. Czy sprawa dotyczy obowiązków pozytywnych czy negatywnych

103. Trybunał zauważył, że skarżąca nie twierdziła, że nie ma procedury, za pomocą której mogłaby ustalić, czy kwalifikuje się do legalnej aborcji w Polsce, ale że jej roszczenia dotyczyły raczej argumentu, że wyrok Trybunału Konstytucyjnego, w którym zakazano w Polsce aborcji ze względu na wady płodu, nieproporcjonalnie ograniczył jej prawo do poszanowania życia prywatnego. W związku z tym Trybunał uważa za właściwe przeanalizowanie tej skargi jako skargi dotyczącej negatywnych obowiązków (zob. *A, B i C przeciwko Irlandii*, § 216, i *M.L. przeciwko Poland*, § 152, oba *op. cit.*).

2. Czy doszło do ingerencji

104. Trybunał orzekł wcześniej, że nie każda regulacja dotycząca przerywania ciąży stanowi ingerencję w prawo do poszanowania życia prywatnego matki (zob. *A, B i C przeciwko Irlandii*, § 216 i *M. L. przeciwko Polsce*, § 153, oba *op. cit.*).

105. W rozpatrywanej sprawie rząd twierdził, że ponieważ Konwencja nie przewidywała prawa do aborcji, wprowadzenia bardziej restrykcyjnych przepisów krajowych nie można postrzegać jako ingerencji w prawa skarżącej (zob. paragraf 82 powyżej). Ponadto skarżąca przerwała ciążę za granicą i nie skorzystała z procedur przewidzianych w ustawie z 1993 r. obowiązującej w czasie istotnym dla sprawy. Trybunał nie może jednak zaakceptować tego stanowiska.

106. Trybunał zauważa, że chociaż wyrok Trybunału Konstytucyjnego został wydany w dniu 22 października 2020 r., wszedł w życie dopiero w dniu jego publikacji, tj. 27 stycznia 2021 r. Choć ustawa z 1993 r. pozostała niezmieniona do tej drugiej daty, wyrok Trybunału Konstytucyjnego mógł zostać opublikowany w dowolnym momencie i wydaje się, że panowało duże poczucie niepewności, które zostało spotęgowane brakiem jakichkolwiek środków przejściowych (zob. paragrafy 79, 88 i 101 powyżej). Sama skarżąca uważała również, że wyrok Trybunału Konstytucyjnego może zostać opublikowany w dowolnym momencie, co uniemożliwi jej uzyskanie legalnej aborcji w Polsce (zob. paragraf 15 powyżej). Sytuację dodatkowo pogorszyła trwająca pandemia COVID-19, podczas której uzasadnione były obawy skarżącej, że wkrótce może dojść do zamknięcia granic, co uniemożliwiłoby jej wyjazd za granicę w celu uzyskania dostępu do usług aborcyjnych (tamże). Biorąc pod uwagę szeroko rozumiane pojęcie życia prywatnego w rozumieniu art. 8, w tym prawo do autonomii osobistej oraz integralności fizycznej i psychicznej, Trybunał może uznać, że w szczególnych okolicznościach niniejszej sprawy sytuacja przedłużającej się niepewności mogła stanowić „ingerencję” w prawa skarżącej wynikające z art. 8.

107. Aby ustalić, czy ingerencja ta wiązała się z naruszeniem art. 8, Trybunał musi zbadać, czy była ona uzasadniona na gruncie ust. 2 tego artykułu, a mianowicie, czy ingerencja była „przewidziana przez ustawę” i „konieczna w demokratycznym społeczeństwie” z uwagi na jeden z „uprawnionych celów” określonych w art. 8 Konwencji.

3. Czy ingerencja była „przewidziana przez ustawę”

(a) Zasady ogólne

108. Sformułowanie „przewidziana przez ustawę” wymaga, po pierwsze, aby zaskarżony środek miał podstawę w prawie krajowym i był zgodny z zasadą rządów prawa, która jest wyraźnie wymieniona w preambule do Konwencji i jest nieodłącznie związana z przedmiotem i celem art. 8.

Wyrażenie to stanowi zobowiązanie do przestrzegania przepisów materialnych i proceduralnych (zob. m.in. *Malone przeciwko Zjednoczonemu Królestwu*, 2 sierpnia 1984 r., §§ 66–68, Seria A nr 82, oraz *Juszczyszyn przeciwko Polsce*, nr 35599/20, § 261, 6 października 2022 r.).

109. Po drugie wyrażenie to odnosi się do jakości przedmiotowej ustawy, wymagając, aby była ona dostępna dla zainteresowanej osoby, która ponadto musi być w stanie przewidzieć jej konsekwencje dla siebie, oraz aby była zgodna z zasadą rządów prawa (zob. m.in. *Kopp przeciwko Szwajcarii*, 25 marca 1998 r., § 55, Zbiór wyroków i decyzji 1998 II). Z wyrażenia tego wynika zatem między innymi, że prawo krajowe musi być w swoich sformułowaniach wystarczająco przewidywalne, aby adekwatnie wskazać jednostkom okoliczności, w których, i warunki, na jakich, władze uprawnione są do sięgnięcia po środki dotyczące ich praw chronionych Konwencją (zob. *Fernández Martínez przeciwko Hiszpanii* [WI], skarga nr 56030/07, § 117, ETPC 2014 (fragmenty), z dalszymi odniesieniami, a także *De Tommaso przeciwko Włochom* [WI], skarga nr 43395/09, §§ 106–109, 23 lutego 2017 r.). W odniesieniu w szczególności do wymogu przewidywalności Trybunał orzekł, że przepis jest „przewidywalny”, jeżeli został sformułowany z wystarczającą precyzją, aby umożliwić każdej osobie – w razie konieczności korzystającej ze stosownego doradztwa – kierowanie własnym postępowaniem (zob. *Malone, op. cit.*, § 67; *Rotaru przeciwko Rumunii* [WI], nr 28341/95, § 55, ETPC 2000-V; oraz *Dubská i Krejzová przeciwko Czechom* [WI], nr 28859/11 i 28473/12, § 171, 15 listopada 2016 r.).

110. Ingerencja w prawo do poszanowania życia prywatnego i rodzinnego musi zatem opierać się na „ustawie” zawierającej odpowiednie gwarancje chroniące przed arbitralnością. Muszą istnieć gwarancje zapewniające, by władza wykonawcza korzystała z pozostawionego jej uznania w sposób zgodny z prawem i wolny od jakiegokolwiek nadużywania uprawnień. Wymogi art. 8 w zakresie gwarancji zależeć będą, przynajmniej w pewnym stopniu, od charakteru i zakresu przedmiotowej ingerencji (zob. *Solska i Rybicka przeciwko Polsce*, nr 30491/17 i 31083/17, § 113, 20 września 2018 r., z dalszymi odniesieniami).

(b) Zastosowanie ogólnych zasad do niniejszej sprawy

111. Trybunał zauważa na wstępie, że warunki legalnej aborcji w Polsce są określone w ustawie z 1993 r. Wyrok Trybunału Konstytucyjnego z dnia 22 października 2020 r., w którym stwierdzono niezgodność z Konstytucją przesłanki wad płodu jako podstawy do aborcji, został opublikowany w dniu 27 stycznia 2021 r., tj. z trzymiesięcznym opóźnieniem, i wszedł w życie w tym drugim dniu (zob. paragrafy 11 i 23 powyżej).

112. Przechodząc do okoliczności niniejszej sprawy, Trybunał zauważa, że stwierdził już, iż sytuacja niepewności, która występowała po wydaniu wyroku Trybunału Konstytucyjnego z dnia 22 października 2020 r., a przed

jego publikacją w dniu 27 stycznia 2021 r., stanowiła „ingerencję” w prawa skarżącej wynikające z art. 8 (zob. paragraf 106 powyżej). W odniesieniu jednak do tego, czy ingerencja ta była zgodna z prawem w rozumieniu Konwencji, opinie stron różnią się.

113. Skarżąca wskazała na szereg uchybień w procesie, w ramach którego Trybunał Konstytucyjny wydał wyrok z dnia 22 października 2020 r. – jej zdaniem uchybienia te oznaczały, że wyroku nie można było uznać za wydany zgodnie z prawem (zob. paragrafy 75–78 powyżej). Ponadto skarżąca podkreśliła, że chociaż przepisy ustawy z 1993 r. pozostały niezmienione do dnia 27 stycznia 2021 r., to po ogłoszeniu wyroku w dniu 22 października 2020 r. w Polsce istniało jednak wiele niepewności i zamieszania zarówno po stronie systemu opieki zdrowotnej, jak i po stronie kobiet w wieku rozrodczym, a niejednoznaczność ta poważnie podważyła pewność prawa (zob. paragraf 79 powyżej). Rząd odpowiedział, że skład Trybunału Konstytucyjnego w sprawie nr K1/20 był zgodny z prawem i prawidłowy (zob. paragraf 86 powyżej). Ponadto, co najważniejsze, między 22 października 2020 r. a 27 stycznia 2021 r. ustawa z 1993 r. pozostała niezmieniona (zob. paragrafy 57 i 82 powyżej).

114. Trybunał zauważa w tym względzie, że wyrok Trybunału Konstytucyjnego z dnia 22 października 2020 r. został przyjęty w procesie kontroli konstytucyjności prawa krajowego. Procedura została wszczęta na podstawie art. 191 ust. 1 pkt 1 Konstytucji RP przez grupę posłów, którzy kwestionowali zgodność z Konstytucją art. 4a ust. 1 pkt 2 ustawy z 1993 r. (zob. paragraf 9 powyżej). Chociaż prawdą jest, że skarżąca nie była stroną w tym postępowaniu, postępowanie przed Trybunałem Konstytucyjnym wpłynęło na jej prawa, w szczególności na jej prawo do poszanowania życia prywatnego (por. *M.L. przeciwko Polsce*, *op. cit.*, § 168).

115. Po drugie, w odniesieniu do składu orzekającego Trybunału Konstytucyjnego, który wydał wyrok z dnia 22 października 2020 r., Trybunał stwierdził wcześniej w sprawie *M.L. przeciwko Polsce* (*op. cit.*), że ingerencja w prawa skarżącej w tej sprawie nie była „przewidziana przez ustawę” w rozumieniu art. 8 Konwencji, ponieważ nie została przyjęta przez „sąd ustanowiony ustawą” (tamże, §§ 174–75). Trybunał uważa, że te ustalenia dotyczące przestrzegania standardów praworządności przez organ wydający wyrok są również istotne w niniejszej sprawie. Jednocześnie Trybunał zauważa, że o ile w obu sprawach sytuacje będące przedmiotem skargi wynikały z tego samego wyroku Trybunału Konstytucyjnego, o tyle w niniejszej sprawie skarżąca dodatkowo odczuła niepewność związaną ze skutkami prawnymi przedmiotowego wyroku. W sprawie *M.L. przeciwko Polsce* ingerencja była spowodowana wejściem w życie wyroku Trybunału Konstytucyjnego, który został opublikowany tuż przed terminem zabiegu aborcji u skarżącej, uniemożliwiając przeprowadzenie aborcji uzasadnionej wadami płodu (tamże, § 100). W niniejszej sprawie, w czasie istotnych dla niej wydarzeń, wyrok Trybunału Konstytucyjnego nie wszedł jeszcze

w życie, a Trybunał stwierdził już, że ingerencja w prawa skarżącej wynikające z art. 8 była spowodowana przedłużającą się sytuacją znacznej niepewności co do obowiązującego prawa i dopuszczalności aborcji ze względu na wady płodu (zob. paragraf 106 powyżej).

116. W tym kontekście Trybunał zauważa, że strony nie miały wątpliwości co do tego, że przepisy ustawy z 1993 r. zezwalające na aborcję z powodu wad płodu zostały formalnie uchylone dopiero 27 stycznia 2021 r. Niemniej skarżąca utrzymywała, że niejednoznaczność, która nastąpiła po wydaniu wyroku Trybunału Konstytucyjnego, poważnie podważyła pewność prawa. Kwestią, która zatem pozostaje do rozpatrzenia przez Trybunał, jest to, czy w czasie wydarzeń w niniejszej sprawie prawo krajowe było wystarczająco jasne i przewidywalne, aby skarżąca mogła kierować swoim postępowaniem (zob. odpowiednio, *Slivenko i Inni przeciwko Łotwie* (dec.) [WI], nr 48321/99, § 107, ETPC 2002-II (fragmenty) i *A, B i C przeciwko Irlandii*, op. cit., § 220, z dalszymi odniesieniami, oraz *Dubská i Krejzová*, op. cit., § 171). W tym kontekście Trybunał zauważa, że wymóg przewidywalności ma szczególne znaczenie, gdy ograniczane jest prawo, które było wcześniej dostępne na mocy prawa krajowego (porównaj *M.L. przeciwko Polsce*, op. cit., § 175).

117. Trybunał zauważa, że wyroki Trybunału Konstytucyjnego wchodzą w życie z dniem ich opublikowania w oficjalnym dzienniku, w którym ogłoszono pierwotny akt normatywny, oraz że co do zasady są one publikowane niezwłocznie zgodnie z art. 190 Konstytucji (zob. paragrafy 25, 26 i 27 powyżej). Trybunał Konstytucyjny może jednak określić inną datę, od której akt normatywny, uznany przez niego za niezgodny z Konstytucją, przestanie obowiązywać. W przedmiotowej sprawie Trybunał Konstytucyjny w wyroku z dnia 22 października 2020 r. nie wskazał innej daty utraty mocy obowiązującej przez odpowiednie przepisy ustawy z 1993 r.

118. Tym samym, zgodnie z Konstytucją i dotychczasową praktyką, oczekiwano, że wyrok zostanie opublikowany w dowolnym momencie po jego ogłoszeniu. W tym kontekście Trybunał zauważa, że orzeczenie Trybunału Konstytucyjnego wywołało powszechne protesty, które tylko zwiększyły niepewność co do wpływu zmian w ramach prawnych dotyczących aborcji (zob. paragraf 12 powyżej). Nie było jasne, czy ograniczenia dotyczące aborcji ze względu na wady płodu już weszły w życie czy też nadal można ją było legalnie przeprowadzać. Argumentację skarżącej w tym zakresie poparły również interweniujące strony trzecie. Komisarz Praw Człowieka Rady Europy twierdziła, że bezpośrednio po wydaniu przedmiotowego wyroku i przed jego publikacją niektóre szpitale odmówiły wykonania aborcji w przypadku wad płodu (zob. paragraf 88 powyżej). HFPC twierdziła, powołując się na wyniki badania, że wyrok Trybunału Konstytucyjnego wpłynął na dostępność legalnej aborcji w Polsce jeszcze przed jego publikacją w Dzienniku Ustaw (zob. paragrafy 100 i 101 powyżej).

119. Trybunał zgadza się z argumentem skarżącej, że niepewność spowodowana opóźnioną publikacją, a tym samym wejściem w życie, wyroku Trybunału Konstytucyjnego podważyła pewność prawa w czasie istotnym dla sprawy. To przedłużające się zamieszanie miało bezpośrednie i negatywne konsekwencje dla życia prywatnego skarżącej, ponieważ pozostawiono ją w stanie niepewności co do jej prawa do legalnej aborcji ze względu na wady płodu. W wyniku tej niepewności skarżąca została zmuszona do wyjazdu za granicę w celu dokonania aborcji, co niewątpliwie wywołało u niej dodatkowy stres.

120. Podsumowując, Trybunał stwierdza, że ingerencji w prawa skarżącej nie można uznać za zgodną z prawem z powodów przedstawionych powyżej (zob. paragraf 115 powyżej). Ponadto brakowało przewidywalności wymaganej na mocy art. 8 Konwencji ze względu na ogólną niepewność co do obowiązujących ram prawnych spowodowaną opóźnieniem w publikacji wyroku Trybunału Konstytucyjnego. Co za tym idzie, Trybunał stwierdza, że ingerencja w prawa skarżącej nie była „przewidziana przez ustawę” w rozumieniu art. 8 Konwencji. W związku z powyższym doszło do naruszenia wyżej wymienionego artykułu.

121. W świetle powyższych rozważań, a w szczególności ze względu na sytuację niepewności, która nastąpiła po ogłoszeniu wyroku Trybunału Konstytucyjnego z dnia 22 października 2020 r., Trybunał oddala zastrzeżenie wstępne rządu, że skarżąca nie wyczerpała krajowych środków odwoławczych, ponieważ nie próbowała uzyskać legalnej aborcji w Polsce (zob. paragraf 64 powyżej).

III. ZASTOSOWANIE ART. 41 KONWENCJI

122. Artykuł 41 Konwencji stanowi:

„Jeśli Trybunał stwierdzi, że nastąpiło naruszenie Konwencji lub jej Protokołów, oraz jeśli prawo wewnętrzne zainteresowanej Wysokiej Układającej się Strony pozwala tylko na częściowe usunięcie konsekwencji tego naruszenia, Trybunał orzeka, gdy zachodzi potrzeba, słuszne zadośćuczynienie pokrzywdzonej stronie”.

A. Szkoda

123. Skarżąca domagała się kwoty 2585 euro (EUR) tytułem odszkodowania za szkodę majątkową. Kwota ta odpowiadała kosztom związanym z aborcją w Niderlandach: kosztom zabiegu w prywatnej klinice oraz kosztom transportu i zakwaterowania poniesionym przez nią i osoby, które wspierały ją za granicą. W związku z tym przedłożyła fakturę z kliniki na kwotę 875 euro, dowód rezerwacji noclegu w Niderlandach na kwotę 320,86 euro, rezerwacje biletów lotniczych dla skarżącej, jej partnera i syna na kwotę 4933,11 złotych polskich (PLN; około 1200 euro; z czego bilet skarżącej kosztował 1235,36 złotych, tj. około 301 euro), rachunki za opiekę

psychologiczną na kwotę 840 złotych (około 204 euro) oraz rachunek za tłumaczenie na kwotę 55,35 złotych (około 13 euro). Ponadto skarżąca domagała się kwoty 20 000 EUR tytułem zadośćuczynienia za szkodę niemajątkową, którą poniosła z powodu bycia w ciąży w czasie, gdy Trybunał Konstytucyjny wydał wyrok, i konieczności wyjazdu za granicę w celu poddania się aborcji po poznaniu diagnozy zespołu Edwardsa u płodu.

124. Rząd twierdził, że roszczenia skarżącej są bezpodstawne, a w każdym razie wygórowane. Zauważył, że skarżąca przedstawiła potwierdzenie grupowej rezerwacji biletów lotniczych i zakwaterowania, co wskazywało, że koszty te nie zostały poniesione przez samą skarżącą. Ponadto rząd twierdził, że roszczenie dotyczące zwrotu kosztów opieki psychologicznej nie ma konkretnego związku z zarzutem naruszenia postanowień Konwencji.

125. Trybunał zauważa, że w sprawie *A, B i C przeciwko Irlandii* (op. cit., §§ 277–278) oddalił roszczenia skarżącej w odniesieniu do zadośćuczynienia za szkody majątkowe i niemajątkowe, które były związane z jej wyjazdem za granicę w celu poddania się aborcji, ponieważ nie ustalono związku przyczynowego między stwierdzonym naruszeniem a roszczeniami skarżącej. Niemniej w sprawie *M.L. przeciwko Polsce* (op. cit., § 180) Trybunał stwierdził, że istniał wyraźny związek między stwierdzonym naruszeniem a szkodą majątkową zarzucaną przez skarżącą, biorąc pod uwagę, że początkowo kwalifikowała się ona do aborcji z powodu wad płodu, ale nie mogła jej przeprowadzić po wejściu w życie wyroku Trybunału Konstytucyjnego.

126. Sytuacja skarżącej w niniejszej sprawie charakteryzuje się uogólnioną niepewnością, która nastąpiła po wydaniu wyroku Trybunału Konstytucyjnego i która ograniczyła jej zdolność do odpowiedniego kierowania swoim postępowaniem (zob. paragraf 120 powyżej). Chociaż okoliczności różnią się od tych w sprawie *A, B i C przeciwko Irlandii*, a także można je odróżnić od sprawy *M.L. przeciwko Polsce*, Trybunał uważa, że w niniejszej sprawie istnieje związek przyczynowy między stwierdzonym naruszeniem a szkodą majątkową zarzucaną przez skarżącą.

127. W odniesieniu do roszczenia skarżącej dotyczącego szkody majątkowej Trybunał zauważa, że skarżąca przedstawiła pewne dowody na poparcie swoich poszczególnych roszczeń, tj. faktury za koszty leczenia i zakwaterowania na łączną kwotę 1495 EUR. Mając na uwadze stwierdzone naruszenie (zob. paragrafy 120 powyżej), Trybunał uważa, że kwota ta powinna zostać zwrócona przez pozwane państwo. W związku z tym zasądza na rzecz skarżącej 1495 EUR tytułem zadośćuczynienia za szkodę majątkową i oddala pozostałą część roszczenia jako nieuzasadnioną.

128. Trybunał stwierdza ponadto, że ograniczenie wprowadzone wyrokiem Trybunału Konstytucyjnego spowodowało u skarżącej znaczny lęk i cierpienie w okolicznościach, w których borykała się ona z obawami wynikającymi z diagnozy wady genetycznej płodu i niepewnością co do możliwości legalnej aborcji w takiej sytuacji. Na podstawie zasady

słuszności Trybunał przyznaje zatem skarżącej kwotę 15 000 EUR zadośćuczynienia za szkodę niemajątkową, powiększoną o wszelkie należne podatki, i oddala pozostałą część roszczenia.

B. Koszty i wydatki

129. Skarżąca domagała się również kwoty 8700 EUR tytułem kosztów pomocy prawnej poniesionych przed Trybunałem. Twierdziła, że jej prawnicy świadczyli swoje usługi *pro bono*, ale mimo to zwróciła się do Trybunału o zasądzenie tej kwoty.

130. Rząd podniósł, że skarżąca w rzeczywistości nie poniosła żadnych kosztów pomocy prawnej ani nie przedstawiła żadnych rachunków na poparcie tego roszczenia, zatem jej żądanie zwrotu kosztów i wydatków było bezzasadne.

131. Zgodnie z orzecznictwem Trybunału skarżącemu przysługuje prawo do zwrotu poniesionych kosztów i wydatków tylko wówczas, gdy wykazał, że zostały one rzeczywiście poniesione oraz były konieczne, a ich wysokość uzasadniona. W rozpatrywanej sprawie Trybunał zauważył, że skarżąca nie zapłaciła żadnego wynagrodzenia swoim pełnomocnikom, którzy pracowali *pro bono*, ani nie ma żadnych dowodów na to, że skarżąca jest zobowiązana do zapłaty jakiegokolwiek kwoty na rzecz prawników (por. *Merabishvili przeciwko Gruzji* [WI], nr 72508/13, §§ 370–372, 28 listopada 2017 r.). W takich okolicznościach nie można domagać się zwrotu tych kosztów, ponieważ nie zostały one w rzeczywistości poniesione. W związku z tym Trybunał oddala roszczenie o zwrot kosztów i wydatków.

Z POWYŻSZYCH WZGLĘDÓW TRYBUNAŁ

1. *Postanawia dołączyć do przedmiotu skargi, jednogłośnie, jeden aspekt zastrzeżenia rządu dotyczący niewyczerpania krajowych środków odwoławczych (paragraf 64 powyżej) i oddala go;*
2. *Uznaje jednogłośnie zarzut skargi na podstawie art. 8 Konwencji za dopuszczalny, pozostałą zaś część skargi za niedopuszczalną;*
3. *Orzeka, jednogłośnie, że art. 8 Konwencji został naruszony;*
4. *Orzeka, jednogłośnie,*
 - (a) *że pozwane państwo winno, w terminie trzech miesięcy od daty, w której niniejszy wyrok stanie się ostateczny zgodnie z art. 44 ust. 2 Konwencji, uiścić na rzecz skarżącej następujące kwoty, przeliczone na walutę pozwanego państwa, według kursu obowiązującego w dniu płatności:*

WYROK W SPRAWIE A.R. PRZECIWKO POLSCE

- (i) 1495 EUR (tysiąc czterysta dziewięćdziesiąt pięć euro), plus wszelkie należne podatki, tytułem zadośćuczynienia za szkodę majątkową;
 - (ii) 15 000 EUR (piętnaście tysięcy euro), plus wszelkie należne podatki, tytułem zadośćuczynienia za szkodę niemajątkową;
 - (b) że od upływu wyżej wskazanego terminu trzech miesięcy do daty płatności przysługiwać będą odsetki zwykłe od określonych powyżej kwot, naliczone według stopy równej marginalnej stopie procentowej Europejskiego Banku Centralnego obowiązującej w tym okresie, powiększonej o trzy punkty procentowe;
5. *Oddala*, sześcioma głosami do jednego, pozostałą część roszczenia skarżącej o słuszne zadośćuczynienie.

Sporządzono w języku angielskim i notyfikowano pisemnie w dniu 13 listopada 2025 r., zgodnie z Regulą 77 §§ 2 i 3 Regulaminu Trybunału.

Ilse Freiwirth
Kancierz

Ivana Jelić
Przewodnicząca

Zgodnie z art. 45 ust. 2 Konwencji i Regulą 74 § 2 Regulaminu Trybunału do wyroku załączono opinię odrębną sędziego Serghidesa.

CZĘŚCIOWO ROZBIEŻNA OPINIA ODREBNA SĘDZIEGO SERGHIDESA

1. Jak wskazano w akapicie wprowadzającym do wyroku, przedmiotowa sprawa dotyczy ograniczeń aborcji wprowadzonych wyrokiem Trybunału Konstytucyjnego z dnia 22 października 2020 r. uznającym za niekonstytucyjne odpowiednie przepisy, które zezwalały na legalne przerwanie ciąży w przypadku wad płodu, oraz wpływu tego wyroku na sytuację osobistą skarżącej. Jak również stwierdzono we wstępie, w sprawie pojawiają się kwestie na podstawie art. 3 i 8 Konwencji.

2. Głosowałem za punktami 1–4 sentencji wyroku, ale przeciwko punktowi 5, w którym oddalono pozostałą część żądania skarżącej dotyczącego słusznego zadośćuczynienia.

3. W szczególności nie zgadzam się z paragrafem 131 wyroku i odpowiadającym mu paragrafem 5 sentencji, oddalającymi roszczenie o zwrot kosztów i wydatków prawnych na tej podstawie, że nie zostały one faktycznie poniesione.

4. Paragraf 85 (strona 29) uwag przedstawionych w imieniu skarżącej i skarżących w równoległych sprawach stanowi, co następuje:

„Wszyscy skarżący zostali poproszeni przez Trybunał na etapie komunikowania [sprawy] o wyznaczenie adwokata. Wszyscy skarżący zaangażowali prawników, którzy skrupulatnie zajmowali się wieloma, złożonymi i czasochłonnymi sprawami przed Trybunałem.

Poniższa tabela przedstawia czas poświęcony przez prawników na przygotowania.

[...] [dostępna jest obszerna tabela]

Ze względu na delikatny i ważny charakter spraw prawnicy pracują *pro bono* na rzecz skarżących. Jednak na co dzień, na zasadach komercyjnych, żądaliby oni 150 EUR za każdą rozliczoną godzinę. Łączna wartość pracy prawników skarżących wynosi 8700 EUR. Prawnicy uważają, że koszty te powinny zostać pokryte przez państwo w ramach rekompensaty finansowej”.

5. Rozumiem, że w niniejszej sprawie prawnicy skarżących zgodzili się działać bez żądania zapłaty od skarżących w przypadku przegrania sprawy; istniało jednak również porozumienie, że w przypadku zasądzenia przez Trybunał kosztów i wydatków, kwoty te będą należne pełnomocnikom jako wynagrodzenie za wykonaną pracę.

6. Jak jasno wynika z ich uwag (zob. paragraf 4 powyżej), skarżący przedstawili szczegółowe zestawienie świadczonych usług prawnych i ich wartości. W niniejszej sprawie nie mamy do czynienia z całkowicie dobrowolną reprezentacją: żądane koszty prawne są rzeczywiste, oszacowane i należne pełnomocnikom, jeśli sąd skorzysta ze swojego prawa do ich zasądzenia. Takie rozwiązanie, które odracza, ale nie znosi wynagrodzenia, jest zgodne z podejściem przyjętym w sprawie *Pakelli przeciwko Niemcom* (nr 8398/78 § 47, 25 kwietnia 1983 r.), w której Trybunał uznał, że honoraria

pozostają „faktycznie poniesione”, jeżeli prawnik nie zrzekł się ich ostatecznie, a jedynie odroczył ich odzyskanie. W przeciwieństwie do sprawy *Merabishvili przeciwko Gruzji* ([WI], nr 72508/13, §§ 370–372, 28 listopada 2017 r.), w której skarżący nie przedstawił żadnych dowodów na istnienie obowiązku zapłaty, a jego prawnicy działali całkowicie bezpłatnie, niniejsza sprawa jest bliższa cytowanej powyżej sprawie *Pakelli przeciwko Niemcom*.

7. W związku z tym Trybunał powinien był wziąć pod uwagę udokumentowaną pracę prawniczą i zasądzić żądane koszty, nie tylko dlatego, że byłoby to sprawiedliwe i uczciwe wobec skarżących i ich prawników, lecz także aby nie zniechęcać do reprezentacji w sprawach, w których skarżący w przeciwnym razie nie mogliby sobie pozwolić na pomoc prawną. Oznaczałoby to zaprzeczenie podstawowej zasady Konwencji, a mianowicie zasady skuteczności, czyli zasady skutecznej ochrony danych praw człowieka.

8. Jak wskazali skarżący (zob. paragraf 4 powyżej), to Trybunał zwrócił się do nich o wyznaczenie adwokata na etapie komunikacji. Nie ma również wątpliwości, że bez pomocy prawników skarżących uzyskanie tak istotnego orzeczenia byłoby niezwykle trudne.